

Háskóli Íslands
Hugvísindasvið
Íslenska sem annað mál

Pólsk þýðing á hluta bókarinnar
Afleggjarinn
eftir Auði Övu Ólafsdóttur
og greinargerð

Ritgerð til B.A. - prófs í Íslensku sem öðru máli

Małgorzata Maria Radkowska

Kt.: 040174-2819

Leiðbeinandi: María Anna Garðarsdóttir

Mái 2018

ÁGRIP

Þetta verkefni er lokaritgerð á BA-stigi í íslensku sem annað mál við Háskóla Íslands. Ritgerðin er pólsk þýðing á nokkrum köflum úr bókinni *Afleggjarinn* eftir Auði Övu Ólafsdóttur.

Verkið skiptist í tvo hluta. Fyrri hlutinn inniheldur þrjú kafla. Fyrsti kafli svarar almennum spurningum um hvað þýðing er og af hverju hún er mikilvæg, hvað felst í hugtakinu jafngildi, einnig er farið í helstu þýðingaraðferðir. Þar er gerður greinarmunur á aðferðum Roman Jakobson og Friedrich Schleiermacher. Annar kafli er umfjöllun um höfundinn og verkið. Í þriðja kafla er sagt frá helstu vandamálum, bæði málfræðilegum og menningarlegum, sem komu upp við þýðingu úr íslensku yfir á pólsku.

Annar hluti er pólsk þýðing á textabroti úr bókinni *Afleggjarinn*.

EFNISYFIRLIT

Inngangur	4
1. Kafli: Þýðingarhugtök og aðferðir	5
1.1 Þýðingar og þýðingaraðferðir	
1.2 Roman Jakobson og Friedrich Schleiermacher	
1.3 Jafngildi	
2. Kafli: Höfundur og verk	10
2.1 Höfundur	
2.2. Verk	
3. Kafli: Þýðingarferlið og vandamál við þýðingu	12
3.1 Þýðingarferlið í skrefum	
3.2 Um stíl bókarinnar og textann sem heild	
3.3 Persónufornöfn	
3.4 Mannanöfn	
3.5 Forsetningar	
3.6 Ákveðinn greinir	
3.7 Orðasambönd, orðatiltæki og málshættir	
Lokaorð	20
Heimildaskrá	21
Pólsk þýðing á blaðsíðum 51-71 úr bókinni <i>Afleggjarinn</i>	23

INNGANGUR

Þýðingar, í hvaða formi sem er, eru stór hluti af daglegu lífi margra. Með auknum alþjóðaviðskiptum, fjölmennigarlegum samskiptum, sífellt vaxandi ferðapjónustu í mörgum löndum og áhuga fólks á mismunandi menningarheimum, heldur eftirspurn eftir þýðingum að vera meiri og meiri.

Hingað til hafa ekki margar íslenskar bækur verið þýddar yfir á pólsku. Meðal þeirra sem er búið að þýða eru nokkur verk eftir Yrsu Sigurðadóttur, Arnald Indriðason, Stefán Mána og einnig fáeinar Íslendingasögur. Sum af ofantöldum verkum hafa verið þýdd beint af íslensku en önnur af öðrum tungumálum, oftast af Norðurlandamálum.

Skáldsagan *Afleggjarinn* var gefin út árið 2007 og er margverðlaunuð bæði hérlendis sem og erlendis. Engar bækur eftir Auði Övu Ólafsdóttur hafa verið þýddar á pólsku, því er þetta tilvalið tækifæri til að kynna þessa áhugaverðu bók fyrir pólskum lesendum og sýna hvað íslenskar bókmenntir hafa upp á að bjóða.

Í dag búa næstum því 10 þúsund Pólverjar á Íslandi og margir pólskir ferðamenn koma hingað til landsins, sumir þeirra munu efalaust hafa gaman af því að lesa íslenskar bókmenntir á móðurmáli sínu.

Tilgangur með þessari ritgerð er ekki aðeins þýðingin sjálf, heldur einnig að kynna höfundinn og sýna mun á tveim ólíkum menningarheimum, pólskum og íslenskum.

Ritgerðin skiptist í fjóra kafla. Fyrsti kafli um hugtakið „þýðingar“ og þýðingaraðferðir samkvæmt Roman Jakobson og Friedrich Schleiermacher. Næst er rætt um hugtakið „jafngildi“ og ýmsar kenningar tengdar því, meðal annars kenningar Eugene Nida.

Í öðrum kafla er sagt frá höfundinum, Auði Övu Ólafsdóttur, störfum sem hún gegnir og hefur gegnt, verkum hennar og einnig verðlaunum sem hún hefur fengið. Í seinni hluta annars kafla er rætt um bókina *Afleggjarinn*, þar á meðan titil hennar og innihald.

Þriðji kafli um þýðingarferlið sjálft og helstu vandamál sem komu upp við þýðingu úr íslensku yfir á pólsku. Mörg atriði reyndust erfið að þýða eins og: mannanöfn, eignarfornöfn, ákveðinn greinir, forsetningar og orðasambönd.

Í seinni hluta ritgerðarinnar er pólsk þýðing á blaðsíðum 51-71 úr bókinni *Afleggjarinn*.

1. Þýðingar og þýðingaraðferðir

1.1 Hvað er þýðing?

Að þýða er nauðsynleg athöfn til þess að hópar sem hafa mismunandi tungumál geti átt í samskiptum við hvorn annan vegna mismunandi ástæðna, s.s. pólitískra, menningarlegra, efnahagslegra og félagslegra. Almennt felst þýðing í því að yfirfæra ritað eða talað mál úr einu málkerfi yfir á annað (t.d. úr íslensku yfir á pólsku), eða innan sama málkerfis í öðru formi (t.d. umorðun).

Orðið *transfero* á latínu er sagnorð og merkir „að færa eitthvað yfir“, „trans“ merkir ‘yfir’ og „ferre“ ‘að bera’. Frá þessu latneska orði kemur orðið „translate“ á ensku en í öðrum tungumálum er notast við tökuþýðingu. Tökuþýðing er „nýyrði búið til og sniðið eftir erlendu orði“¹ T.d. þýðir þýska orðið *übersetzen* „að setja eitthvað yfir“, sama á við um sænska orðið *översättning*.²

Þýðingarferlið getur verið erfitt og mismunandi í hvert skipti sem þýtt er, vegna þess að það eru margar textategundir, mismunandi markhópar og þýðingaraðferðir. Sumir þýða frá orði til orðs, en aðrir vinna við snörun. Snörun snýst um að segja aðeins frá helstum atriðum. Tegund texta t.d. biblíutexti, bókmenntatexti eða nytjatexti, skiptir líka máli við val á þýðingaraðferðum. Þýðendur hafa einnig mismunandi markmið.

Fyrir mörgum árum síðan var byrjað að greina á milli tveggja tegunda þýðinga. Fyrri tegundin eru þýðingar grundvallaðar á orðinu sem einingu, þar er þýtt orð fyrir orð. Hin tegundin eru þýðingar grundvallaðar á merkingu, en sú tegund einkennist af því að koma nákvæmlega sömu merkingu til skila, ekki endilega með sömu orðum. Deilur um hvor aðferðin er „rétt“ hafa staðið lengi yfir. Margir fylgjendur „merking fyrir merkingu“ aðferðarinnar hafna samtímis „orð fyrir orð“ aðferðinni, og öfugt.

1.2 Roman Jakobson og Friedrich Schleiermacher

Í gegnum tíðina hafa fjölmargir fræðimenn fjallað um þýðingar. Roman Jakobson og Friedrich Schleiermacher eru þekktir fyrir kenningar sínar og vangaveltur tengdar því viðfangsefni.

Roman Jakobson (1896 – 1982) var áhrifamikill rússneskur málfræðingur á hugvísindasviði á 20. öld. Helstu viðfangsefni sem hann fékkst við voru á sviði

¹ *Íslensk orðabók* 200: 1631.

² Jón G. Friðjónsson 2006: 1.

bókmenntafræðinnar, málvísinda og einnig táknfræðinnar.³ Jakobson vildi nálgast rannsóknir á tungumáli út frá því grundvallarhlutverki þess að koma upplýsingum milli mælenda. Boðmiðlunarlíkan hans er ein af þeim þekktustu. Samkvæmt henni þarf samhengi, kóði og boðrás að vera til staðar svo að mælandi (sendandi) geti komið skilaboðum til viðmælenda (viðtakanda).⁴ Í greininni „Um málvísindalegar hliðar þýðinga“ sannreynði Jakobson „að enginn geti skilið orðið „ostur“ nema hann hafi komist í tæri við þá merkingu orðsins sem það hefur fengið í orðasafni tungumálsins.“ Jakobson gerir greinarmun á milli þriggja gerða þýðinga, en þær eru eftirfarandi:

- 1) Intralingual translation (e. rewording) – er hugtak yfir þýðingu innan sama málkerfis, eða með öðrum orðum „umorðun“.⁵ Í þessu tilfelli er ekki þýtt yfir á annað tungumál, heldur sama tungumál en önnur orð eru notuð en í fyrstu útgáfu, formið getur verið öðruvísi eða ekki lengur sami tilgangur textans. Stundum þarf einnig að aðlaga sum fyrirbæri að nýjum aðstæðum eða öðrum tíma. Sem dæmi um slíka þýðingu má nefna: texta fyrir heyrnarskerta t.d.: í bíómyndum, þar sem heyrir hljóð eða tónlist, sem heyrandi heyrir en ekki heyrnarskertur. Nýjar þýðingar af klassískum bókmenntum eru einnig þýðingar innan sama málkerfis. Vegna þess að tungumálið breytist í gegnum árin og stundum jafnvel heilar setningar. Sem dæmi má nefna Biblíu á íslensku, Guðbrandsbiblíu frá árinu 1584 og Biblíu 21. aldar frá árinu 2007.
- 2) Interlingual translation (e. translation proper) – hugtak sem notað er um þýðingu á milli tungumála, eða svokölluð eiginleg þýðing, er túlkun á merkingu orða af einu tungumáli yfir á annað tungumál.⁶ Í þýðingum innan eins og sama tungumálsins eru samheiti ekki endilega jafngild orð, á sama hátt hefur orð yfir ákveðið fyrirbæri í tveimur tungumálum ekki endilega nákvæmlega sömu merkingu. Sem dæmi má nefna að „ostur“ á íslensku hefur ekki nákvæmlega sömu merkingu og ostur (r. syr) á rússnesku. Á íslensku á orðið ostur við um mismunandi tegundir af osti svo sem: gouda, smurostur, kotasæla, mozarella o.s.frv. Rússneska orðið ostur á hins vegar

³ Weissbort, Daniel og Ástráður Eysteinson 2009: 330.

⁴Jakobson 1989: 81.

⁵ Jón G. Friðjónsson 2006: 2.

⁶ Sama.

aðeins við um ost sem er látinn gerjast, því er kotasæla ekki talinn vera ostur í Rússlandi.⁷ Sem annað dæmi má taka enska orðið „hello“, en þar er ekki gerður greinamunur á því hvort svarað er í síma, eða talað við manneskju persónulega. Hins vegar, t.d. á ítölsku, myndi ekki ganga upp að nota sama orðið í báðum tilfellum. Þegar maður hittir einhvern, þá myndi maður segja „ciao“ sem þýðir „hæ“, en þegar svarað er í síma er sagt „pronto“ sem merkir í raun og veru „ég er tilbúinn til að tala við þig núna“.

- 3) Intersemiotic translation (e. transmutation) – eða umhverfing á íslensku,⁸ er þýðing á milli mismunandi táknkerfa.⁹ „Mállegum táknum er breytt í annars konar tákn til dæmis þegar saga er flutt sem látbragðsleikur eða þegar tungumál er þýtt á táknmál (heyrnarskerta).“¹⁰ Hérna er ekki aðeins einblínt á orðin heldur er áherslan lögð á skilaboðin í heild sinni sem þarf að miðla. Þýðandi einblínir þar af leiðandi meira á skilaboðin sem er miðlað í staðinn fyrir að beina sjónum að mállegum táknum sem á að miðla.

Friedrich Daniel Ernst Schleiermacher (1768–1834) var þýskur guðfræðingur og heimspekingur og starfaði sem prestur og prófessor við háskólann í Halle. Hann var frumkvöðull að nýju tímabili í heimspeki og er talinn faðir nútíma túlkunarfræði. Friedrich Schleiermacher starfaði einnig við þýðingar, og eitt af meistaraverkum hans er þýsk þýðing á verki Platons.¹¹

Samkvæmt Schleiermacher á þýðandinn að geta valið í vinnu sinni milli tveggja leiða: endursagnar / umorðunar (e. paraphrase) og endursköpunar / eftirlíkingar (e. imitation). Endursögn „leiðir hjá sér áhrif frumtextans á lesanda, sem og endursköpun, sem leitast við að endurskapa þau áhrif sem frumtextinn hafði á upphaflega lesendur, en virðir að vettugi eigindir frumtextans.“¹² Endursköpun býr til eftirmynd á annarri tungu sem samsvarar frummyndinni og „leitast við að endurskapa þau áhrif sem frumtextinn hafði á upphaflega lesendur.“¹³

⁷ Jakobson 2004: 175.

⁸ Jakobson 2004: 174.

⁹ Jón G. Friðjónsson 2006: 2.

¹⁰ Sama.

¹¹ Scharlemann 2006: 1

¹² Ástráður Eysteinnsson 1996: 76.

¹³ Sama.

Schleiermacher telur einnig að þýðandi geti valið á milli tveggja aðferða við hefðbundnar þýðingar, sem leiða saman tvo menn: færa lesandann til höfundarins eða öfugt – höfundinn til lesandans.

Fyrri aðferðin, þegar lesandinn er færður til höfundar, snýst um að lesandinn geti skilið og kynnst frumritinu. Þýðandinn þarf að ákveða hvernig hann geti hjálpað lesandanum að skilja frumritið. Höfundur er látinn í friði og lesandi er færður til hans. Höfundur og lesandi eru í raun og veru „í samskiptum“ í gengum þýðanda. Með vinnu sinni reynir þýðandi að auka vitneskju lesanda um ýmis fyrirbæri í frummáli, sem lesandinn er annars sennilega ekki kunnugur um. Þýðandi miðlar sömu mynd, sömu tilfinningum sem hann fékk vegna þekkingar sinnar á frummáli.¹⁴

Hin aðferðin, þegar höfundur er færður til lesandans er „jafnan réttlætt sem svo að þýðandinn leggi höfundinum til það mál sem höfundurinn hefði notað ef hann hefði frumsamið verk sitt á hinu nýja máli. Nokkur hefð var fyrir slíku viðhorfi“.¹⁵

Enn fremur Schleiermacher segir að það sé ekki hægt að blanda þessum aðferðum saman og styður þó fyrri aðferðina.¹⁶

1.3 Jafngildi

Fjölmarginir þýðingafræðingar hafa fjallað um hversu nákvæm þýðing úr frummáli yfir á markmál getur orðið. Eitt orð á íslensku, getur t.d. verið orðasamband á pólsku (fleiri en eitt orð). Það er því hluti af starfi þýðanda að ákveða hvort tiltekinn þýðing eða tjáning passar.

Ein frægasta kenning um jafngildi (*e. equivalence*), er kenning Eugene Nida (1914-2011), sem var bandarískur Biblíu og þýðingafræðingur.¹⁷ Hann er þeirrar skoðunar að engin tvö tungumál eru eins og því getur engin þýðing verið nákvæmlega eins og frumtexti. Samkvæmt honum felst jafngildi í því, að þýðandi reynir að senda frá sér boð á markmáli sem samsvara upphaflegum boðum á frummáli. Nida skilgreinir tvennskonar jafngildi: áhrifajafngildi (*e. dynamic*) og formlegt jafngildi (*e. formal*).¹⁸

¹⁴ Schleiermacher 2010: 10.

¹⁵ Ástráður Eysteinnsson 1996: 77.

¹⁶ Sama.

¹⁷ Weissbort, Daniel og Ástráður Eysteinnsson 2009: 346.

¹⁸ Ástráður Eysteinnsson 1996: 89-90.

Áhrifajafngildi leggur áherslu á „að setja viðtakandann í samband við hegðanamynstur sem ríkjandi eru í hans eigin menningarsamfélagi“. ¹⁹ Í þessari aðferð er mikilvægt að textinn á markmáli hafi sömu áhrif á lesanda og hann hefur á frummáli. Markmið þýðandans er að finna nánasta náttúrulega jafngildi frumtextans, svo lesendur sem þekkja ekki menningu frumtextans geti skilið hann. Dæmi um áhrifajafngildi eru Biblíuþýðingar.

Andstæða við áhrifajafngildi er formlegt jafngildi. Það snýst um að koma boðunum sjálfum til skila, bæði inntaki og formi. Formlegt jafngildi endurspeglar eiginleika frummáls, eins og: málfræði, setningafræði og orðaforða. ²⁰ Í þessari aðferð, gerir þýðandi oft glósur, sem útskýra fyrir lesanda fyrirbæri sem hann sennilega kannast ekki við og hjálpar honum að skilja menningu frummáls. ²¹ Dæmi um formlegt- og áhrifajafngildi eru eftirfarandi:

„For example, a novel could be translated with dynamic equivalence so that reads well, but in international diplomacy the exact original meaning may be very important, so formal equivalence could be more suited. Dynamic equivalence is useful when the original language is very different from the target language, making a more literal translation difficult to understand. The term „dynamic equivalence“ is usually used in the context of Bible translations. ²²

Ofantaldar aðferðir Nida eru aðeins tvær af fjölmörgum. Aðrir stuðningsmenn jafngildis greina einnig á milli fleiri mismunandi aðferða t.d. Werner Koller, en samkvæmt honum verður þýðandi að velja um að ná fullkomnu jafngildi eða sleppa jafngildi alveg. ²³ Annað dæmi er Anton Popovič og kenningar hans um málvísindalegt jafngildi (e. Linguistic equivalence), hagnýtt jafngildi (e. Paradigmatic equivalence), stílrænt jafngildi (e. Stylistic (e.translational) equivalence) og textalegt jafngildi (e. Textual (syntagmatic) equivalence). ²⁴

Sumir fræðimenn eru andstæðingar jafngildis, eins og t.d. Roman Jakobson en hann telur að ómögulegt sé að ná fullkomnu jafngildi milli tungumála, vegna þess að málfræði í tveim tungumálum getur aldrei verið eins.

¹⁹ Ástráður Eysteinnsson 1996: 91.

²⁰ Ástráður Eysteinnsson 1996: 90.

²¹ Nida 1964: 159.

²² Shabnam 2004: 2

²³ Ástráður Eysteinnsson 1996: 95.

²⁴ Bassnett-McGuire 2002: 33.

2. Höfundur og verk

2.1 Höfundur

Rithöfundur bókarinnar sem fjallað er um er Auður Ava Ólafsdóttir, fædd í Reykjavík árið 1958. Auður lærði listfræði í París og er listfræðingur að mennt.²⁵ Hún hefur starfað sem lektor í listfræði við Háskóla Íslands, skrifar leikrit og ljóðabækur, og semur texta fyrir vinsælu íslensku hljómsveitina Milkywhale.²⁶ Auður fjallar oft um listasögulegt efni í fjölmiðlum og setur jafnvel upp myndlistarsýningar. Hún hefur gefið út fimm bækur: *Upphækkuð jörð* (1998), *Rigning í nóvember* (2004), *Afleggjarinn* (2007), *Undantekningin* (2012) og *Ör* (2016).²⁷ Þrátt fyrir að hafa ekki skrifað nær því jafn margar bækur og aðrir frægir íslenskir höfundar, t.d. Yrsa Sigurðardóttir eða Arnaldur Indriðason, hefur Auður Ava hlotið verðlaun hérlendis og verið tilnefnd erlendis. Árið 2004 hlaut hún Bókmenntaverðlaun Tómasar Guðmundssonar fyrir bókina *Rigning í nóvember*, 2008 Menningarverðlaun DV og *Fjöruverðlaun* bókmennta kvenna bæði fyrir bókina *Afleggjarinn*. Nýlega, árið 2016, hlaut hún Íslensku Bókmenntaverðlaunin fyrir verkið *Ör*. Auður var einnig tilnefnd til Bókmenntaverðlauna Norðurlandaráðs árið 2009.²⁸ Bækurnar hennar hafa verið þýddar yfir á fjölmörg tungumál, en franska þýðingin á bókinni *Afleggjarinn* hefur sennilega vakið mestu athygli erlendis.

2.2. Verk

Afleggjarinn er margverðlaunuð skáldsaga sem kom út árið 2007. Hún hefur verið þýdd yfir á fjögur tungumál: dönsku, frönsku, spænsku og þýsku. Franska þýðingin eftir Catherine Eyjólfsson (2010) vakti mikla athygli erlendis og hefur fengið nokkur verðlaun. Árið 2010 fékk sú þýðing frönsku verðlaunin *Prix de Page* í flokki bestu evrópsku skáldsagna,²⁹ eftir að hafa verið á metsölulista þar í landi í fimm mánuði. Á frönsku ber bókinn heitið *Rosa Candina* og hefur Auður Ava oft verið spurð úti franska titilinn í viðtölum.

„*Frakkar völdu bókinni nýjan titil, nafnið á rósartegundinni sem söguhetjan mín ræktar, Rosa candida sem er líka heiti sem var notað um Maríu*

²⁵ mbl.is 2009.

²⁶ Jórunn Sigurðardóttir 2017.

²⁷ skald.is 2017.

²⁸ Sama.

²⁹ Sama.

guðsmóður í gömlum bókum. Í umfjöllun um bókina heimfæra Frakkar hugtakið „candide“ upp á sakleysi og hreinleika unga föðurins í bókinni og byggja um leið brú yfir í Candide eftir Voltaire“³⁰.

Bókin *Afleggjarinn* er ekki aðeins venjuleg saga um ungan mann sem leggur af stað út í heim með þrjá afleggjara, heldur leynast líka heimspekilegar spurningar um lífið, ástina og dauðann. Í bókinni fylgist lesandi með ferðalagi þessa unga manns í átt að fullorðinsárum, hvernig hann verður ábyrgari fyrir lífi sínu og dóttur sinnar. Sagan er fyrstu persónu frásögn frá sjónarhorni aðalpersónunnar sem heitir Arnljótur Þórir. Hann er 22ja ára gamall og býr með föður sínum og tvíburabroður. Móðir hans, Anna, lést í bílslysi þegar hann var 20 ára. Arnljótur minnst oft móður sinnar, saknar hennar, ímyndar sér hana í ýmsum aðstæðum og spáir í því hvað hún myndi gera. Það er mjög augljóst að hann og mamma hans hafa verið mjög nánin. Hann hefur mjög mikinn áhuga á plöntum, alveg eins og mamma hans. Arnljótur og faðir hans, Þórir, eru ósammála um margt. Þórir heldur að garðyrkja, aðaláhugamál sonar síns sé kvenlegt. Bókin sýnir mjög vel hlutverk kynjanna í nútímasamfélagi. Ungur maður Arnljótur, gerir ekki upp á milli hvort eitthvað sé karlmann- eða kvenlegt, hins vegar hefur pabbi hans, sem er gamall maður fastur í gamaldags viðhorfum, mjög sterkar skoðanir á því hvaða hlutverk og áhugamál hvort kynið eigi að hafa.

Mannanöfn í sögunni vekja mikla athygli. Aðalpersónan hefur mörg nöfn, m.a.: Arnljótur, Dabbi, Lobbi. Nöfn annarra persónanna tengjast öll kristinni trú, sem dæmi má nefna, Jósef bróðir sögumanns. Aðrar tilvísanir til trúar eru t.d. Pílagrímsvegurinn sem talað er um í kafla 16 og 17, en Pílagrímsferðir eru ferðir til heilagra staða. Það má segja að aðalpersóna sögunnar, Arnljótur, hafi verið í slíkri ferð, þegar hann fór í rósagarðinn, en fyrir hann var þetta heilagur staður.³¹

³⁰ Miðstöð íslenskra bókmennta 2018.

³¹ Auður Ava Ólafsdóttir 2012: 63.

3. Þýðingarferlið og vandamál við þýðingu

Í öllum þýðingum koma upp ýmis vandamál, bæði málfræðileg sem og menningarleg og er verkefni þetta engin undantekning frá því. Í þessum kafla verður fjallað um þýðingarferlið, hvað þarf að hafa í huga áður byrjað er á því og einnig vandamál sem komu upp við þýðingu á textabrotinu úr bókinni *Afleggjarinn*.

Vandamál við þýðingu geta verið af ýmsu tagi, svo sem: málfæðileg og menningarleg. Undirkaflar fjalla um þýðingarferlið sjálft, stíl bókarinnar, muninn á forsetningum, atviksorðum, persónufornöfnum og ákveðnum greini í íslensku og pólsku. Í síðasta undirkafla er einnig sagt frá nokkrum orðasamböndum og orðatiltækjum úr textabrotinu.

3.1 Þýðingarferlið í skrefum

Fyrsta skref í þýðingum er að átta sig á textategund frumtextans. Er textinn skýrsla, leiðbeiningar, bókmenntatexti, fræðitexti o.s.frv. Bókin *Afleggjarinn* er skáldsaga. Á bls. 51-71 er að mestu leyti einfaldur texti (ekki fræðilegur), með listrænum lýsingum. Í þessu textabroti eru einnig margar samræður. Næsta skref er textagreining, en í því felst að greina þætti bæði innan og utan textans. Samkvæmt Christiane Nord eru eftirfarandi þættir meðal þeirra þátta utan textans sem þarf að skoða: hver er sendandi og viðtakandi?, hver eru markmið og tilefni samskipta?, hvenær og hvar er textinn skrifaður?³² Sendandi boða er höfundurinn Auður Ava Ólafsdóttir. Viðtakendur eru í raun og veru allir sem kunna að lesa íslensku, þó aðallega unglingar og fullorðnir. Tilgangur bókarinnar er einfaldlega að vera lesendanum til skemmtunar og vekja ímyndunarafl hans, t.d. með táknum, vísunum í Biblíuna og listrænum lýsingum. Christiane Nord skilgreinir einnig þætti innan texta eins og inntak, bygging og formgerð, forþekking, orðaforði og setningagerð en rætt verður um þessa þætti nánar í kafla 3.1.³³

Annað sem þarf að hafa í huga við þýðingarferlið eru þýðingaraðferðir. Jón G. Friðjónsson bendir á þrjár leiðir eiginlegra þýðinga³⁴ sem eru:

- Orðrétt þýðing (e. metaphor), þýtt er orð fyrir orð og línu fyrir línu. Orðrétt þýðing er í raun og veru nákvæm endursögn á frumtexta.

³² Nord, Christiane 1988: 41.

³³ Sama.

³⁴ Jón G. Friðjónsson 2006: 9.

- Þýðing á grundvelli merkingar (e. paraphrase). Með þessari aðferð er þýtt merkingu fyrir merkingu. Þessi aðferð þróar eða breytir inntakinu en viðheldur merkingu frumtextans.
- Umorðun og endursögn (e. imitation). Í þessari aðferð er þýðandi „frjáls“ í vinnu sinni og „er ekki bundinn af frumtextanum né heldur leitast hann við að koma áferð eða stíl frumtextans til skila“

Aðferðir sem notaðar voru í þýðingu á blaðsíðum 51-71 úr bókinni *Afleggjarinn* eru: þýðing á grundvelli merkingar (sjá kafla 3.1), þýðingu á milli tungumála (e. Interlingual translation, sjá kafla 1.2) og færa lesandann til höfundarins (sjá kafla 1.2).

3.2 Um stíl bókarinnar og textann sem heild

Bókin *Afleggjarinn* er fyrstu persónu frásögn, byggð á tilfinningum og skoðunum aðalpersónunnar. Textinn á íslensku er hversdagslegur og enginn fræðilegur orðaforði notaður, því ætti almenn kunnátta í íslensku að vera nóg til að skilja textann. Ekki þarf neina sérstaka forþekkingu en sumar tilvísanir t.d. í Biblíuna geta verið óljósar fyrir þá sem ekki hafa lesið hana. Höfundurinn notar oft mjög listrænar lýsingar sem gæti stundum reynst erfitt að þýða yfir á pólsku og viðhalda ákveðinni stemmningu sem fylgir frásögninni. Sem dæmi má nefna eftirfarandi texta úr bókinni:

„Það sem kemur mér mest á óvart er að sjá vinkonu mína í fyrsta skipti án nærsýnisglæraugna, að sjá augun undir þykku glerinu. Það er eins og þau hafi aldrei komið undir bert loft, líkt og hún sé að frumsýna augun, án glæraugna gæti hún ekki verið naktari.“³⁵

Höfundurinn hefði einfaldlega getað sagt „ég hef aldrei séð hana án glæraugna“ og ekkert mikið meira en það, en í staðinn ákveður Auður Ava að nota listræna lýsingu. Sumar setningar eru jafnvel ljóðrænar eins og eftirfarandi veðurlýsing:

„Ég segi honum frá furðulegri skýjamyndum og hann segir mér að hann sé enn að norðan, stífur vindur og þykk flókasína.“³⁶

³⁵ Auður Ava Ólafsdóttir 2012: 55.

³⁶ Auður Ava Ólafsdóttir 2012: 51.

Setningarnar í bókinni eru oft langar, margar kommur til staðar og hægt er að finna fyrir einhverskonar óreiðu eða óskipulagi í textanum. Sem dæmi má nefna:

„Sjálfur hefði ég ekki haft burði akkúrat á þessum tímapunkti í lífi mínu, nýkominn úr botnlangauppskurði, til að ráðast í allt sem þarf til að kona skríði upp í rúm hjá manni.“³⁷

Oftast er einnig ólík orðaröð í pólsku og íslensku. Einfaldar setningar á íslensku samanstanda oftast af frumlagið, sagnorði og sagnfyllingu eða andlagi, í þessari röð.³⁸ Hins vegar er í pólsku vanalega sagnorð fremst, þar sem persónufornöfnum er oftast sleppt, en um það er hægt að lesa nánar í kafla 3.3 um persónufornöfn.

3.3 Persónufornöfn

Á íslensku eru oftast notuð persónufornöfn á undan sagnorðum eins og: ég fer, hann sagði, hún vildi. Á pólsku er persónufornöfnum á undan sagnorðum oftast sleppt, þar sem persónubeyging sagna gefur oftast til kynna um hvaða persónu er verið að tala. Í töflu 1 er hægt að sjá persónubeygingu sagnarinnar „að segja“ í þátíð, bæði á pólsku og íslensku.

Beygingin sem sýnd er í töflu 1 er í þátíð vegna þess að á íslensku er sagt t.d.:

- Hann segir: „farðu heim“.

Í þessu tilfelli er hægt að nota sögnina bæði í nútíð og þátíð á íslensku, eftir því hvort atburður er liðinn eða er að gerast núna, bæði er málfræðilega rétt. Hins vegar er ekki rétt að segja á pólsku „hann segir“ í nútíð í þessu tilfelli, bara „hann sagði“ gengur upp.

Á pólsku, hefur þessi sögn alltaf mismunandi beygingu í hverri persónu. Það er nóg að segja „powiedziała“ (ísl. sagði) ef maður vill segja „hún sagði“, það er óþarfi að bæta við „hún“ vegna þess að beygingin í 3 persónu eintölu í karlkyni, kvenkyni og hvorugkyni er ekki sú sama.

³⁷ Auður Ava Ólafsdóttir 2012: 55.

³⁸ Ásta Svavarsdóttir og Margrét Jónsdóttir 2009: 24.

Íslenska	Persónu- fornöfn	beyging	Pólska	Persónu- fornöfn	beyging
Eintala			Eintala		
1.persóna	Ég	sagði	1.persóna	Ég kk	powiedziałem
				Ég kvk	powiedziałam
2.persóna	Þú	sagðir	2.persóna	Þú kk	powiedziałeś
				Þú kvk	powiedziałas
3.persóna	Hann	sagði	3.persóna	Hann	powiedział
	Hún	sagði		Hún	powiedziała
	Það	sagði		Það	powiedziało
Fleirtala			Fleirtala		
1.persóna	Við	sögðum	1.persóna	Við kk	powiedzieliśmy
				Við kvk	powiedziałyśmy
2.persóna	Þið	sögðuð	2.persóna	Þið kk	powiedzieliście
				Þið kvk	powiedziałyście
3.persóna	Þeir	sögðu	3.persóna	Þeir kk	powiedzieli
	Þær	sögðu		Þær kvk	powiedziały
	Þau	sögðu			

Tafla 1. Beyging sagnarinnar *segja* á íslensku og sagnarinnar *powiedzieć* á pólsku.

3.4 Mannanöfn

Pólsk þýðing á bókinni er ætluð bæði Pólverjum sem búa á Íslandi sem og annars staðar í heiminum. Íslensk mannanöfn geta verið flókin og óskiljanleg fyrir Pólverja, þótt að þau væru aðlöguð að pólskri málfræði. Í textabrotinu sem þýddur var yfir á pólsku, er öllum mannanöfnum breytt í pólsk nöfn.

Samkvæmt Heimi Pálssyni og Höskuldi Þráinssyni eru mannanöfn vanalega ekki þýdd beint, nema ef merking þeirra skiptir máli fyrir innihald textans eða þýðinguna á markmáli.³⁹

Í töflunni fyrir neðan má sjá þýðingar á nöfnum sem koma fram á blaðsíðum 51-71:

³⁹ Heimir Pálsson og Höskuldur Þráinsson 1988: 27.

Íslensk nöfn	Pólsk nöfn
Pórgunnur	Teresa
Jósef	Józef
Dabbi	Dawidek (gælunafn á Dawid)
Porlákur	Tadeusz
Þröstur	Grzegorz
Tómas	Tomasz
Lobbi	Łukaszek (gælunafn á Łukasz)
Bogga	Bożenka (gælunafn á Bożena)

Tafla 2. Mannanöfn á pólsku og á íslensku

Nafnið Tómas á íslensku, samsvarar nafninu Tomasz á pólsku. Sama á við um Jósef (pól: Józef) og Davíð (pól. Dawid). Sum nöfn voru erfiðari að þýða, eins og gælunafnið Lobbi. Í þessari þýðingu, var nafnið Lobbi þýtt sem Łukaszek (gælunafn á Łukasz), en Łukasz á pólsku samsvarar Lúkas á íslensku. Ekki tókst að finna samsvarandi gælunafninu Lobbi og þess vegna var notast við annað nafn. Einnig voru notuð önnur nöfn í staðinn fyrir Þórgunnur, Þröstur og Bogga. Það getur líka verið flókið að átta sig á því að í bókinni *Afleggjarinn*, er aðalpersónan, Arnljótur, kallaður mörgum öðrum nöfnum. Í pólski þýðingu, á blaðsíðum 52 og 65 er þetta útskýrt frekar fyrir lesendum í neðanmálgreinum.

3.5 Forsetningar

Erfitt reyndist að þýða sumar forsetningar úr íslensku yfir á pólsku. Þessi orðflokkur er almennt minna notaður í pólsku en í íslensku. Forsetningar eru óbeygjanleg orð (smáorð) sem stýra falli, þ.e. valda því að fallorðið, sem þau stýra, stendur í aukafalli (þolfall, þágufall og eignarfall).⁴⁰ Forsetningar á pólsku stýra einnig föllum en ekki endilega sama falli og á íslensku.

Hér á eftir koma nokkur dæmi um vandamál sem komu upp við þýðinguna. Setningarliðurinn „Stúdentsmyndin af þér“⁴¹ var þýddur á pólsku sem „twoje zdjęcie” (ísl. Myndin þín). Í þessu tilfelli er ekki hægt að þýða orð fyrir orð. Bein þýðing á „twoje zdjęcie“ á íslensku hefur allt aðra merkingu en á pólsku, en þar er

⁴⁰ Jón G. Friðjónsson 1986: 9,31.

⁴¹ Auður Ava Ólafsdóttir 2012: 51.

um að ræða „mynd sem þú átt“ eða „mynd sem þú tókst/gerðir“ en ekki „mynd af þér“.

Annað dæmi um þýðingu á forsetningarlið er: „Ég var ekki einu sinni með stúdentshúfu þegar ég útskrifaðist“⁴² Þýðingin á pólsku er „Nawet nie miałem biretu na zakończeniu szkoły średniej.“, sem má þýða yfir á íslensku sem ‘Ég átti ekki einu sinni stúdentshúfu þegar ég kláraði menntaskólann.’ Í pólsku er forsetningin „með“ (pól. z) oftast notuð í forsetningarliðum með persónufornöfnum og eiginnöfnum eins og: með honum (pól. z nim), með Önnu (pól. z Anna) og hefur forsetningin þá merkinguna „að samfara“ eða „í fylgd með einhverjum“. Forsetningin er einnig notuð þegar talað er um hluti, en það er ekki eins algengt og á íslensku t.d.: „ég kom með blóm“, það er hægt að nota „með“ í þessu tilfelli (pól. przyszedłem z kwiatami), en flestir myndu sennilega segja „przyniosłem kwiaty“ sem þýðir „ég færði blóm“.

Á bls. 59 er eftirfarandi setning „mér líður ágætlega í beðum“.⁴³ Hún hljómar svolítið einkennilega á íslensku, en er alveg skiljanleg. Ef þessi setning væri þýdd beint á pólsku, myndi hún hljóma furðulega og það væri óljóst hvað væri verið að tala um. Í þessu tilviki var forsetningunni í skipt fyrir forsetninguna „meðal“ (pól. pomiędzy).

Á bls.60 er notað orðasambandið „að þakka fyrir sig“⁴⁴ í setningunni „Mér finnst ég líka þurfa að þakka fyrir mig...“. Á pólsku er ekki hægt að nota forsetningarliðinn „fyrir sig/mig“ á eftir eftir sagnorðinu „að þakka“. Það má hins vegar nota forsetningarliðin fyrir + nafnorð á eftir þessari sögn, t.d. „þakka þér fyrir hjálpina“ (pól. dziękuję Ci za pomoc) eða „þakka þér fyrir gjöfina“ (pól. Dziękuję Ci za prezent). Í þessu tilfelli var einfaldast að þýða þetta á pólsku sem „að þakka fyrir“ (pól. podziękować) og sleppa afturbeygða fornafninu „sig“.

3.6 Ákveðinn greinir

Ákveðin greinir er „áherslulítið ákvörðunarorð, notað til að tákna að nafnorð sé ákveðið“.⁴⁵ Í íslensku er bæði til viðskeyttur greinir og laus greinir. Laus greinir er þegar fornafninu „hinn“ í rétttri fallbeygingu og persónu er bætt við fyrir framan

⁴² Sama.

⁴³ Auður Ava Ólafsdóttir 2012: 59.

⁴⁴ Auður Ava Ólafsdóttir 2012: 60.

⁴⁵ Íslensk orðabók 2002: 329.

lýsingarorð sem stendur með nafnorði, t.d. hin fagra kona. Viðskeyttum greini er bætt við fyrir aftan orðin eins og maðurinn, stelpan, húsið. Í mörgum tungumálum er viðbættur greinir til staðar eins og í ensku (the), í þýsku (der, die, das), í spænsku (el,la) o.s.frv. en í pólsku er ekkert svipað ákvörðunarorð til, hvorki viðskeyttur né laus. Ef maður vill gefa til kynna að um einhvern ákveðinn hlut er að ræða, er ábendingarfornafninu „þessi“ í viðeigandi beygingu og persónu oft bætt við fyrir framan nafnorðið. Sem dæmi má nefna eftirfarandi setningu „Heitir hún eitthvað sérstakt, rósín?“⁴⁶ Hér er verið að spyrja um ákveðna rós, sem tilheyrir aðalpersónu bókarinnar. Þýðingin á pólsku er: „Czy nazywa się jakoś specjalnie, ta róža?“ (Ísl. Heitir hún eitthvað sérstakt, þessi rós?)

Ef frekari lýsing fylgir nafnorðinu eins og, „húsið til hægri“, „barnið á rennibrautinni“ eða „græna taska“, þá er ábendingarfornafnið „þessi“ ekki notað, vegna þess að það er nú þegar orðið augljóst hvaða hús, barn og tösku er verið að tala um. Sem dæmi má taka eftirfarandi setningu: „Plönturnar virðast líka pluma sig vel í gluggakistunni...“⁴⁷ Þessi setning á pólsku myndi hljóma: „Rośliny na parapecie wydawają się wzrastać - ...“ (Ísl. Plöntur á gluggakistunni virðast vera að vaxa). Hér er ljóst að það eru plönturnar í gluggakistunni sem verið er að tala um og því ekki nauðsynlegt að bæta við „þessar“.

3.7 Orðasambönd, orðatiltæki og málshættir

Málshættir, orðatiltæki og orðasambönd geta verið mjög erfiður partur af tungumáli, ekki bara fyrir þýðendur, heldur einnig fyrir heimamenn. Stundum er merking þeirra ekki augljós og leggjast þarf í mikla rannsóknarvinnu til að komast að niðurstöðum, á meðan önnur geta verið einföld og skýr. Það getur einnig komið upp á, að ekki er til samsvarandi orðasamband, orðatiltæki eða málsháttur í markmálinu. Samkvæmt Heimi Pálssyni og Höskuldi Þráinssyni er nauðsynlegt að gæta þess að þýða föst orðasamband og orðtök ekki lið fyrir lið í blindni heldur athuga hver raunverulega (óeiginlega) merkingin er og reyna að koma henni til skila, t.d. með því að finna heppilegan staðgengil.⁴⁸ Oft notar fólk orðasambönd og orðatiltæki daglega án þess að taka eftir þeim. Eftirfarandi orðasambönd úr textanum eru dæmi um nokkuð snúin orðasambönd sem reyndist erfitt að þýða:

⁴⁶ Auður Ava Ólafsdóttir 2012: 59.

⁴⁷ Auður Ava Ólafsdóttir 2012: 51.

⁴⁸ Heimir Pálsson og Höskuldur Þráinsson 1980: 45.

„Að koma einhverjum í opna skjöldu“ í setningunni „Það að vinkona mín skyldi koma fyrir heim kemur mér gjörsamlega í opna skjöldu og slær mig út af laginu“⁴⁹ merkir að koma einhverjum á óvart. „Slá út af laginu“ þýðir að „koma úr jafnvægi/trufla“. Þýðingin á þessari setningu á pólsku er: „To, że moja przyjaciółka przyszła wcześniej do domu, bardzo mnie zaskoczyło i wybiło mnie z rytmu“ sem þýða má á íslensku, orð fyrir orð, sem: „Það að vinkona mín kom fyrir heim, kom mér mikið á óvart og sló mig út úr taktinum“.

Annað dæmi er setningin „... það er ekki beinlínis hægt að henda reiður á því hvað hún er að hugsa“⁵⁰ „Að henda reiður“ þýðir að átta sig á einhverju. Þessi setning merkir að það er ekki hægt að átta sig á því hvað hún er að hugsa. Á pólsku: „ciężko jest wynioskować o czym myśli“ (ísl. Erfitt er að átta sig á því hvað hún er að hugsa“)

„Ég er enga stund að snara mér í buxurnar.“⁵¹ Á pólsku er ekki hægt að segja „enga stund“ í þessu tilfalli, í staðinn er mögulegt að nota „augnablik“ (pól.moment) eða „5 sekúndur“ (pól. 5 sekund). Þessi setning á pólsku hljómar: „Að klæða mig í buxur tók ekki nema 5 sekúndur“ (pól. założenie spodni zajęło mi pięć sekund).

Erfitt hefur reynst að þýða eftirfarandi setningu: „Og af því að ég hafði ekki lyst á morgunmat, hefði hún verið vís með að segja að ég væri að horast“.⁵² Það er ekki hægt að þýða beint á pólsku „að horast“, það er að sjálfsögðu mögulegt að segja „að léttast“ en það hefur ekki nákvæmlega sömu merkingu, það sem að „horast“ á íslensku hefur frekar neikvæða merkingu og gefur í skyn að einhver er of grannur t.d. oft vegna sjúkdóms eins og anorexíu. Á pólsku er til orðatiltæki: „jedz bo znikniesz“ sem merkir: „borðaðu, annars munt þú hverfa“. Þetta orðatiltæki gefur oft í skyn að einhver er mögulega aðeins of grannur eða að horast. Því var þetta orðatiltæki tilvalin þýðing á pólsku.

Þriðja dæmið er setningin „Pabbi kys að leiða hjá sér sumt af því sem ég segi við hann“⁵³ „Að leiða hjá sér“ þýðir að „sneiða“ eða „sniðganga“. Þessi setning merki að „pabbi kys að sniðganga sumt af því sem ég segi við hann“. Í þessu tilfalli á

⁴⁹ Auður Ava Ólafsdóttir 2012: 54.

⁵⁰ Auður Ava Ólafsdóttir 2012: 59.

⁵¹ Auður Ava Ólafsdóttir 2012: 60.

⁵² Auður Ava Ólafsdóttir 2012: 58.

⁵³ Auður Ava Ólafsdóttir 2012: 52.

pólsku, er hægt að nota hversdagslegt orðatiltæki og þýða þetta sem: „słyszysz tylko to, co chce usłyszeć“ (ísl. Pabbi heyrir bara það sem hann vill heyra).

Lokaorð

Í þessari BA-ritgerð í íslensku sem annað mál, var fjallað almennt um þýðingar, þýðingafærið og vandamál sem komu upp við þýðingu á textabroti úr bókinni *Afleggjarinn* eftir Auði Övu Ólafsdóttur. Verkefnið var krefjandi en einnig mjög skemmtilegt. Ég fékk tækifæri til að kafa dýpra í bókina og kynnast betur stíl rithöfundarins. Það var mikil áskorun að viðhalda stílnum við þýðinguna yfir á pólsku. Áhugavert var að sjá samanburð á málfræði og setningafræði milli íslensku og pólsku og mjög lærdómsríkt að kynnast nýjum orðatiltækjum og orðaforða.

HEIMILDASKRÁ

Auður Ava Ólafsdóttir. 2012. *Afleggjarinn*. Reykjavík: Bjartur.

Auður Ava Ólafsdóttir. *Konur skrifa um konur sem skrifa*. Sótt í apríl 2018 af skald.is.

<https://www.skald.is/product-page/au%C3%B0ur-ava-%C3%B3lafsd%C3%B3ttir>

Auður Ava Ólafsdóttir . Það er hlutverk skálda að misskilja tungumálið. *Miðstöð íslenskra bókmennta*. Sótt í apríl 2018 af islit.is.

<http://www.islit.is/vidtol-vid-hofunda/nr/1229>

Auður Ava Ólafsdóttir. Lesarinn. *Morgunblaðið*. Sótt í apríl 2018 af mbl.is.

<https://www.mbl.is/greinasafn/grein/1263618/>

Ásta Svavarsdóttir og Margrét Jónsdóttir . 2009. *Íslenska fyrir útlendinga:*

Kennslubók í málfræði. Reykjavík: Málvísindastofnun Háskóla Íslands.

Ástráður Eysteinnsson. 1996. *Tvímæli. Þýðingar og bókmenntir*. Reykjavík:

Háskólaútgáfan.

Bassnett- McGuire, Susan. 2002. *Translation Studies*. Þriðja útgáfa. New York og London: Routledge, New York og London.

Heimir Pálsson og Höskuldur Þráinsson. 1988. *Um Þýðingar*. Reykjavík: Iðunn

Íslensk orðabók. 2002. Reykjavík: Edda.

Jakobson, Roman. 2004. Um málvísindalegar hliðar þýðinga. *Ritið* 3(4): , 173–180.

María Sæmundsdóttir íslenskaði. Sótt í apríl 2018 af timarit.is.

http://timarit.is/view_page_init.jsp?gegnirId=000861040

Jakobson, Roman. 1989. *Poetyka w świetle językoznawstwa*. Sótt í apríl 2018 af

<http://www.is.uw.edu.pl/studenci/pliki/spolecznejkonteksty1sem/pdf/jakobson.pdf>

Jón G. Friðjónsson.. 1986. Forsetningar í íslensku. Fjölrit. Háskóli Íslands.

Jón G. Friðjónsson. 2006. *Þýðingar*. Fjölrit. Háskóli Íslands.

Jórunn Sigurðardóttir. Ör- – Auður Ava Ólafsdóttir. *Ríkisútvarpið*. Sótt í apríl 2018 af ruv.is

<http://www.ruv.is/frett/or-audur-ava-olafsdottir>.

Nida, Eugene Albert og Charles R. Taber. 2003. *The Theory and Practice of Translation*. Fjórða útgáfa. Leiden: Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands.

Nord, Christiane. 1988. *Textanalyse und Übersetzen: Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*.

Heidelberg: Groos Verlag, Heidelberg.

Scharlemann, Robert P. og Schleiermacher, Friedrich. *Encyclopædia Britannica*. Sótt í apríl 2018 af britannica.com.

<https://www.britannica.com/biography/Friedrich-Schleiermacher>

Schleiermacher, Friedrich. 2010. Um hinar mismunandi þýðingaraðferðir. *Jón á Bægisá. Tímarit um þýðingar* 14(1): , 5–28. Martin Ringmar íslenskaði. Sótt í apríl 2018 af timarit.is.

http://timarit.is/view_page_init.jsp?pageId=6626097

Shabnam Shakernia. Study of Nida's. *Merit Research Journals*. Sótt í apríl 2018 af meritresearchjournals.org.

<http://www.meritresearchjournals.org/er/content/2014/January/Shabnam.pdf>

Weissbort, Daniel Weissbort og, Astradur Ástráður Eysteinson. 2009. *Translation – Teory and Practice. A historical reader*. New York: Oxford University Press

Auður Ava Ólafsdóttir

Afleggjarinn

Pólsk þýðing á blaðsíðum 51-71

Dwanaście

Następnego ranka pojawiła się niezwykła chmura na niebie, w kształcie dziecięcej czapki z koronkowym daszkiem. Po tym jak miałem doświadczenie ze śmiercią i ze zmartwychwstaniem, czuję się lepiej i gdy naciskam słabo na szwy, prawie nie czuję bólu. To przychodzi automatycznie, że z nowym dniem człowiek myśli inaczej.

– Wszystko czego potrzeba, to sen i czas – powiedziałaaby moja mama.

Nie mogę powiedzieć, że chcę do domu, że nie ma niczego co by mnie przyciągało. Mogłoby się wydawać niezwykle, że dwudziestodwuletni człowiek odczuwa aż taką radość z powodu pozostania przy życiu ale uważam, że to dobry powód do świętowania ostatnich dni. Żaden dzień nie jest zwykły, dopóki człowiek pozostaje przy życiu, dopóki dni człowieka nie są policzone. Rośliny na parapecie wydają się wzrastać, formują się bardzo cienkie, białe, prawie niewidoczne korzenie. Decyduję się ubrać a następnie wychodzę kupić sobie coś do jedzenia. Kiedy wracam do domu z chlebem i salami, dzwoni telefon. To tata. Pyta jak się mam i czy skończyłem jeść śniadanie. Później pyta jeszcze o Teresę i o pogodę. Opowiadam mu o niezwykłej formie chmury a on odpowiada mi, że wieje nieugięty wiatr z północy z gęstą grupą chmur. Później mówi :

– Wiesz co zdarzyło się z twoim zdjęciem ze szkoły średniej? Spadło ze stolika nocnego i się potłukło.

– Nie zrobiono mi żadnego zdjęcia w szkole średniej. Nawet nie miałem biretu na zakończenie szkoły średniej.

Z drugiej strony mama zrobiła mi zdjęcie w ogrodzie, w dniu ukończenia szkoły, mama była mądra. Później zrobiła zdjęcie nam razem z Józefem, który trzymał moją rękę, tak jak zazwyczaj. Byłem o głowę wyższy. Na końcu Józef zrobił zdjęcie mi i mamie na tle grządki z pomarańczowymi liljami, na którym obydwójce się śmialiśmy. Nie wiem czy tacie słuch się pogarsza, czy słyszy tylko to, co chce usłyszeć z tego, co do niego mówię.

– Zdjęcie upadło na podłogę, kiedy je przesuwalem. Grzegorz w swoim warsztacie włoży je w nową ramkę, troszeczkę większą niż ta w której było. Zgodził się ze mną, żeby wziąć jeszcze większą obramówkę z białym kartonem, która zasłoni bieret.

Nie mam już siły rozmawiać z tatą.

- Wybrałem mahoniową ramkę.
- Tak, tak tato będziemy w kontakcie później.
- Jesteś zadowolony z mahoni, Dawidku?
- Tak, w pełni zadowolony.

Jestem na zwolnieniu lekarskim dopóki szwy nie zostaną ściągnięte, dlatego mogę leżeć w łóżku i czytać. Czytam cały dzień. Wieczorem wyciągam z plecaka książkę o ogrodnictwie. Przerzucam szybko pierwsze rozdziały o trawnikach, (najważniejszych obawach ogrodników) i bylinach, zanim docieram do rozdziału o kształtowaniu i przycinaniu drzew. Następnie przechodzę do interesującej sekcji dotyczącej przeszczepiania roślin, bo informacje na temat przeszczepiania roślin nie były wcześniej ogólnodostępne.

Naprawdę nie wiem, co czeka mnie w ogrodzie, bo w liście nie było nic o pracy w ogrodzie. Mimo, że chciałbym zajmować się samymi różami, mógłbym także przycinać krzaki i kosić trawę, tak długo jak będę mieć szansę posadzić sadzonki w ziemi. Mimo wszystko wydało mi się dziwne, że przeor z klasztoru, z którym korespondowałem zapytał mnie, jaki noszę rozmiar obuwia.

Czytam o modyfikacji genetycznej roślin, kiedy ktoś wkłada klucz do zamka. To moja przyjaciółka otwiera drzwi. Leżę pod kołdrą.

- Jest bardzo zimno – mówi bez ogródek – nie włączyłeś piecyka?
- Nie wiedziałem jak go włączyć.
- Trzeba tylko podłączyć kabel i włączyć piecyk – mówi zdejmując czerwony beret. Odwiązuje szalik z szyi i zdejmuje z siebie zamszową zieloną kurtkę. Później, moja przyjaciółka z dzieciństwa, rozbiera się ze wszystkiego poza majtkami i różową koszulką, podnosi kołdrę i pyta:
 - Jest tu miejsce?

Trzynaćcie

W tym okresie mojego życia, dopiero co po wycięciu wyrostka robaczkowego, nie miałem sił, by zająć się tym wszystkim co jest konieczne, gdy kobieta wczługuje się do mojego łóżka. To, że moja przyjaciółka przyszła wcześniej do domu, bardzo mnie zaskoczyło i wybiło z rytmu. Czy chciała mnie zaskoczyć? Tadeusz, mój były przyjaciel powiedziałby, że kobiety nigdy nie robią nic przypadkowo.

Pytam ją, dlaczego tak się spieszyła do domu?

– Powiedziałaś, że będziesz tylko trzy lub cztery dni, że chcesz kupić używany samochód i następnie pojedziesz do jakiegoś ogrodu - powiedziała zdumiona. – Założyłam, że już cię tu nie będzie. – dodała.

Widzę ją jak znika pod kołdrą i zatapia się w materacu. Najwidoczniej będzie spać w łóżku obok mnie bowiem nie ma innego łóżka w pokoju. Mogę powiedzieć, że przeskakujemy wiele etapów procesu zbliżenia.

– Wcale cię nie pośpieszam – powiedziała pod kołdrą.

– Miałem operację wyrostka robaczkowego – powiedziałem. - Szwy zostaną usunięte jutro.

Opowiedziałem jej o moim nieszczęściu. Okazywała zainteresowanie tematem. Modłę się do Boga, żeby nie zażyczyła sobie oglądać moich szwów.

– Czy mogę zobaczyć ranę? - Jest tak podekscytowana jak dziecko, które czeka, żeby zobaczyć szczeniaka.

Dzięki Bogu, że jestem w pizamie od ojca, aczkolwiek świadczy ona o guście człowieka, któremu brakuje trzech lat do osiemdziesiątki.

– Świetna pizama.

– Dziękuję.

Odwinąłem niżej spodnie pizamy, wystarczająco nisko, żeby rana była widoczna. Była dość długa, w dolnej połowie brzucha.

Ona zaśmiała się głośno. Praktycznie wszystko w niej jest nowe i mnie zaskakuje.

- Nie miałaś aparatu na zębach kiedy byłaś w szkole?
- Tak , kiedy miałam trzynaście, czternaście lat.

Ściąga okulary i kładzie je na stoliku nocnym. To oznacza, że nie będzie czytać w łóżku. Nadal trzymam palec w książce, na dziale o genetycznych zmianach roślin.

To, co mnie najbardziej zaskoczyło, to widzieć moją przyjaciółkę po raz pierwszy bez okularów dla krótkowidzów i zobaczyć jej oczy bez grubego szkła. To tak, jakby nigdy wcześniej nie były wystawione na światło dzienne, tak jakby po raz pierwszy pokazywała swoje oczy. Bez okularów nie mogłaby być bardziej naga.

– Czy to są okulary dla krótkowzrocznych? - Zapytałem, skupiając w tej chwili całą uwagę na mocnych i grubych szklach, starając się odegnać myśli od tego faktu, że jestem nie w pełni ubrany w łóżku z byłą koleżanką z klasy. Uważam, że okulary mogą mnie jeszcze uratować i doprowadzić nas do następnego poziomu normalnej rozmowy.

- Tak, minus sześć na każde oko.
- Czy nie wpadło ci do głowy, żeby iść na zabieg laserowy?
- Tak, zastanawiam się nad tym.

Czuję, jak ciepły dreszcz przechodzi w dół brzucha w zimnym pokoju i zaczynam się pocić. Bolesność na brzuchu ustąpiła miejsce innemu rodzajowi odczuć.

– Czy nie zatrudniłeś się w ogrodnictwie? – zapytała. - Nie mówiłeś, że jesteś w drodze do jakiegoś ogrodu różanego?

- Dokładnie.

W istocie nie jestem w drodze do jakiegoś ogrodu, ale do ogrodu, który ma wiekową historię i wspominany jest we wszystkich książkach o najslawniejszych ogrodach różanych na świecie. Niektóre odpowiedzi w liście od księdza Tomasza były niejasne i wykrętne, ale zostałem serdecznie zaproszony.

- A czy wcześniej pracowałeś na morzu?
- Tak.

- Co zdarzyło się geniuszowi języka łacińskiego?
- Zniknął.

Zmienia temat rozmowy.

- Czy masz dziecko? – pyta.
- Tak, mam siedmiomiesięczną córkę – odpowiadam, ale nie idę po zdjęcie i nie pokazuję jej.
- Nie jesteście razem? Ty i jej matka?
- Nie, tylko zrobiliśmy sobie dziecko. To nie było zaplanowane. Ona była właściwie koleżanką mojego kolegi, pamiętasz Tadeusz? Przez jakiś czas był bardzo w niej zakochany, w ten sposób ją poznałem, głównie dlatego, że stale o niej mówił, ale zainteresowanie nie było wzajemne.
- Czy on nie poszedł na teologię?
- Tak, tak słyszałem.
- A zatem ty nie uciekłeś? – mówi tak jak ojciec.
- Nie, nie.

Przez chwilę leżymy bez ruchu po obu stronach łóżka. Ona zamilkła. Milczymy oboje.

To jest pierwsza zima po tym, jak mama umarła, w moje dwudzieste pierwsze urodziny a ja z Anną w jakiś sposób oddzieliliśmy się od grupy. Była już noc i napadało dużo śniegu. Szliśmy po skrzypiącym śniegu, to był pierwszy ślad dnia w stronę ogrodu. Pozwoliliśmy sobie położyć się na śniegu i stworzyć dwa anioły, a później zamierzałem pokazać jej roślinę pomidora. Uczyła się fizjologii, ale tej określonej nocy interesowała się genetyką roślin. Może była godzina piąta i choć nie pamiętam już kiedy poszliśmy do szklarni, rośliny w szklarni zawsze miały światło i wszystko pachniało różami. Gdy weszliśmy do szklarni to uderzyła w nas gorąca wilgoć, to było tak jakbyśmy byli daleko od domu, na trzydziestu metrach kwadratowych dzungli, w miejscu w którym jest najgęstsza. W środku, za drzwiami, przechowuje się rzeczy do ogrodu. Tam był także stary tapczan, który sam przenieśliśmy, kiedy miałem egzaminy, abym mógł czytać blisko roślin. On został

tam potem. Mama miała w szklarni także stary gramofon i kolekcję płyt, dziwną mieszankę z różnych stron świata. Dzban ogrodowy i jej rękawiczki w różowe różyczki leżały jeszcze w środku, tak jakby wyszła tylko na chwilę. To nie było jednak tak, jak ja myślałbym o mamie w tym momencie. Rozebraliśmy się z kurtek i upadłem na płytę ze zdjęciem jakiegoś rodzaju pnącza na okładce, który był w kształcie dekoracyjnej rośliny z indyjskiego ogrodu pałacowego. Zatańczyliśmy jeden taniec w uścisku, miałem już doświadczenie w takim tańcu z bratem Józefem. Prawdopodobnie rozmawialiśmy o biologii roślin, zanim się spostrzegłem, że zaczęliśmy się rozbierać. To było niedaleko od zielonych pomidorów. Większość innych zdarzeń to mgliste wspomnienie. Wydawało mi się jednak, że przez moment zobaczyłem na zewnątrz blask w ciemności, tak dziwnie blisko, jakby rozjaśniało się na przeciwko zasy snieżnej. Z tego powodu w szklarni zrobiło się bardzo jasno, światło przeszło przez rośliny i utworzyło na ciele mojej przyjaciółki wzór liścia. Strząsałem płatek róży z jej brzucha gdy w tym samym czasie obydwójce poczuliśmy wyraźnie przeciąg, jakby ktoś włączył wentylator. Tę sytuację z przeciągiem wspominałem znacznie później, kiedy zacząłem myśleć o blasku w ciemności, jakby to nie była normalna sytuacja. Niedługo potem usłyszeliśmy głęboki głos mężczyzny na zewnątrz szklarni naprzeciwko zasy śniegu, tam gdzie stał dom. To był sąsiad z latarką w ręku wołający psa. Rano na śniegu były dwa wzory aniołów, połączone razem rękami, tak jak części origami. Gdyby mama nadal żyła, to patrzyłaby na mnie przy śniadaniu tak, jakby wiedziała o jakiejś tajemnicy. I dlatego, że nie miałem apetytu na śniadanie, powiedziałałaby zapewne jedz bo znikniesz.

– Czy nadal rośniesz? - Pyta i patrzy uśmiechnięta na swojego wysokiego jak do nieba syna. Mama obawiała się stale, że my, trzej mężczyźni w jej życiu wyglądamy na zagłodzonych a zwłaszcza, że nie jem wystarczająco. Od przyszej matki mojego dziecka nie dostałem ostatnio żadnej wiadomości aż przez dwa miesiące. Zadzwoiła do mnie zaraz po nowym roku i spytała czy mógłbym spotkać się z nią w kawiarni.

Czternaście

Nie mogę powiedzieć, czy byłbym fizycznie gotów do spania z kimkolwiek, w stanie w jakim się znajduję. Jeśli miałbym być całkiem uczciwy, to wybrałbym prawdopodobnie książkę o ogrodnictwie zamiast dziewczyny. Mogę powiedzieć nie, niestety to zraniłoby ją i sytuacja zrobiłaby się bardzo żenująca.

– Przyniosłeś rośliny? – pyta i wskazuje na sadzonki w szklankach szpitalnych stojących na oknie.

– Tak, to są sadzonki róży z mojej przydomowej szklarni- odpowiadam.

– Wyniosę je do ogrodu.

– Czy nazywa się jakoś specjalnie ta róża?

– Tak, ośmiolistna róża.

– Jak to jest z twoim zainteresowaniem roślinami? - dopytuje.

– Bardzo dobrze, wychowałem się w szklarni. Czuję się wspaniale pomiędzy grządkami.

Wyobrażam sobie, że jej zainteresowanie ogrodnictwem jest ograniczone, ale nie wpadł mi do głowy żaden pomysł o czym rozmawiać. Mógłbym zmusić się do przeniesienia relacji na inny poziom, pozasłowny. Mam do wyboru dwie możliwości, zrobić to czy nie zrobić. Powstaje pytanie kiedy dokładnie wyczerpię możliwy czas, za pięć minut, dziesięć minut lub może ten czas minął? Ściągam zegarek i przechylam się nad nią, żeby położyć go na stoliku nocnym. Moja koleżanka z bierzmowania jeszcze nie śpi i spogląda na mnie dużymi oczami. Ciężko jest wywnioskować o czym myśli. Zresztą to nie ma znaczenia, to wszystko jest niejasne i zamglone w mojej głowie.

Piętnaście

Zdarza się i tak, że człowiek nie pamięta wszystkiego co się stało, tak więc kiedy się budzi i widzi tylko ciemnoblonde głowę z kręconymi włosami po drugiej stronie łóżka, musi zacząć od tego, żeby sprawdzić kto leży pod kołdrą.

Nieprawdopodobne, że to właśnie mi się często przytrafiają takie sytuacje, że nie pamiętam kto leży pod kołdrą. Jeżeli chodzi o moją przyjaciółkę z dzieciństwa, to sytuacja z wczorajszego wieczoru i nocy jest w jakiś sposób wyjaśniona. Ona nadal śpi, lecz udaje mi się przejść nad nią i wyjść z łóżka, nie budząc jej. Kiedy wstaję kręci mi się w głowie, ale założenie spodni zajmuje mi pięć sekund. Następnie wychodzę do piekarni, żeby kupić coś na śniadanie dla niej. Wydaje mi się, że muszę podziękować, zatem kupuję kwiat, różową roślinę doniczkową. Następnie muszę się naprawdę pośpieszyć. Kiedy wracam do domu, ona już nie śpi i wygląda z kuchni w niedługiej sukience we wzorki i w dżinsach oraz w płaszczu, tak jakby właśnie miała wyjść. Założyła okulary, więc znów jestem bezpieczny. Muszę przyznać, że zdziwiło mnie, że zamierzała wyjść bez pożegnania. Wręczam jej reklamówkę z piekarni i roślinę w doniczce. To jest dalia.

– Kupiłem coś do kawy – mówię.

– Dziękuję – odpowiada i wacha kwiat.

Może byłoby lepiej wybrać gatunek kwiatu, który pachnie.

– Kwiat potrafi sam o siebie zadbać przez kilka dni, podczas gdy ty będziesz kopać na cmentarzach – mówię.

– Jak tam twoja rana? – pyta.

– Znacznie lepiej, właściwie prawie dobrze – odpowiadam. To prawda, chociaż nadal muszę delikatnie przesuwac zamek w moich spodniach. Moja szkolna koleżanka mówi, że musi się pośpieszyć. Mimo to, rzuca okiem do reklamówki z piekarni i wybiera jakiś rodzaj pączka z glazurą, chociaż mówi, że naprawdę nie ma czasu zjeść śniadania.

– Muszę iść na lekcję – mówi trzymając nadal roślinę w doniczce – zatem dobrej podróży i powodzenia w ziemi obiecanej z twoimi ośmiolistnymi różami.

– Dziękuję bardzo serdecznie za nocleg – mówię. Biorę od niej roślinę i kładę ją na stole kuchennym. Następnie obejmuję ją i głaszczę raz lub dwa po plecach. Wreszcie poprawiam jej szalik, owijam lepiej wokół jej szyji.

– Jeszcze raz dziękuję bardzo – powtarzam.

– Nie chcę cię opóźniać – mówi i zabiera w pośpiechu wszystkie swoje rzeczy , wrzuca książki do torby i zabiera coś z łazienki. Następnie całuje mnie szybko i przesuwa się wzdłuż ściany w kierunku drzwi. Tam zatrzymuje się nagle i patrzy przez chwilę w lustro, aby poprawić klamrę, którą włożyła w swoje gęste kręcone włosy. To znaczy, że wkrótce wychodzi ale jeszcze chce coś powiedzieć. Zatrzymuje się w drzwiach wyjściowych i w jednej ręce trzyma pączka z glazurą, którego będzie jadła w drodze do muzeum.

– A może ty nie interesujesz się kobietami?

Pytanie spadło nieoczekiwanie na mnie. Jak mogę odpowiedzieć? Czy mam powiedzieć, tak, ale nie wszystkimi kobietami na świecie? Czy to nie zraniłoby uczuć mojej przyjaciółki? A może mam powiedzieć, że moje doświadczenie, aż do dzisiejszego ranka jest niewystarczające, żeby odpowiedzieć na to pytanie. Czy mam usprawiedliwiać się niesprawnością fizyczną i pokazać jej po raz drugi czarne szwy, które wystają z brzucha? Wtedy mógłbym powiedzieć : tak podobają mi się, ale kiedy nie mam szwów.

– Nie bierz tego do siebie – mówi moja koleżanka z bierzmowania będąc jedną nogą za drzwiami. Archeolog jest w wysokich, skórzanych kozakach. Dostrzegam budzik stojący na nocnej szafce, tak więc mogę śledzić czas , podczas gdy zbieram swoje rzeczy i ścielę łóżko, co zajmuje mi około cztery minuty.

Szesnaście

Nie szukałem długo odpowiedniego samochodu. Stary, dziewięcioletni, cytrynowo-żółty Opel lasta 37 czeka na mnie na ulicy. Wygląda na to, że jest w dobrym stanie: czysty na zewnątrz, odkurzony wewnątrz, z opróżnioną popielniczką i radiem.

W rzeczywistości przejeżdżono nim niesamowicie dużo, sto pięćdziesiąt pięć tysięcy kilometrów, ale kosztował parę groszy. „Prawie za darmo, – jak powiedziałby tata. Płacę za samochód gotówką, odliczam banknoty na stole, sprzedawca przypatruje mi się, następnie stempluje paragon i gryzmoli swój podpis na pieczęcie. Po ściągnięciu szwów w szpitalu, mogę ruszać w podróż. Najpierw jednak idę na targ kwiatowy na obrzeżach miasta, żeby kupić ziemię do sadzonek. Nie mogę się oprzeć pokusie i kupuję dodatkowo dwie trochę większe róże w doniczkach. Następnie ugniatam lekko ziemię palcami wokół bardzo cienkich, białych korzeni i ostrożnie umieszczam rośliny w bagażniku. Początkowo jadę w stronę słońca, co nie może być prostsze. Może wciąż jeszcze szukam siebie, ale wiem, że przynajmniej znam cel podróży.

Na pierwszej stacji benzynowej kupuję butelkę wody, żeby podlać kwiaty, mapę drogową żeby trafić, kanapkę, żeby mieć coś na obiad i notes, żeby zanotować informacje statystyczne: przebieg i wydatki. Kiedy mam już zapłacić, a kasjerka w istocie wszystko podliczyła, sięgam po paczkę prezerwatyw, która jest umieszczona tuż przy kasie i kładę ją na mapie drogowej. Już nie popełnię tego błędu, żeby nie być gotowym na coś nieoczekiwanego, kiedy czas i zbieg okoliczności spotykają mnie tak jak innych. W opakowaniu znajduje się dziesięć sztuk, paczka może wystarczyć na kilka dni lub kilka lat.

Po wyjściu ze stacji benzynowej dzwonię do taty z budki telefonicznej, tylko po to, żeby mu powiedzieć, że ściągnięto mi szwy i już wyruszyłem w drogę.

- Łukaszku nie jedź żadnymi autostradami.
- Nie, pojedę tylko drogami wiejskimi, tak jak ustalaliśmy.
- Obcokrajowcy oczywiście nie jeżdżą poniżej stu dwudziestukilometrów.

Mówię to z własnego doświadczenia. Wystarczy tylko otworzyć gazetę. W ubiegły weekend policja zatrzymała twojego rówieśnika, gdy pędził sto czterdzieści kilometrów na godzinę na drodze zwirowej, na terenie domków letniskowych. Jechał oznakowanym samochodem służbowym z reklamą płynu do usuwania mchu, który

wszyscy zauważyli, kiedy tak gnał. Został zatrzymany bez prawa jazdy w najbliższym sklepiu, kiedy zamówił już sobie frytki.

– Nie musisz się martwić. Kupiłem samochód, który nie jedzie szybciej niż siedemdziesiąt kilometrów na godzinę – mówię, chociaż ściśle biorąc, jestem tu poza zasięgiem jego wpływu.

– Łukaszku, za granicą człowiek napotyka różne pokusy i to skończyło się źle dla wielu dobrych chłopców. Następnie mówi, że Józef będzie obecny na kolacji i że jemu wpadło do głowy, żeby zaprosić także Bożenkę, bo kilka dni temu zaprosiła go na zupę.

Problem polega na tym, że on nie poradzi sobie z przepisami mamy.

– Jest kilka luźnych kartek, pismo nie zawsze jest czytelne i wydaje się, że ona nie wspomina o ilościach i proporcjach. Nie ma żadnych liczb na kartkach.

– Co chciałeś ugotować?

– Zupę z halibuta.

– Z tego co pamiętam to gotowanie takiej zupy jest raczej skomplikowane.

– Już kupiłem halibuta. Pytanie jest kiedy dodać suszone śliwki i czy powinienem namoczyć je rano, tak jak robiła to ona, kiedy gotowała kisiel ze śliwkami.

– Sądzę, że gdy robiła zupę z halibuta, nie namaczała suszonych śliwek rano.

– Ja też tak to zapamięłem.

– Tak, tak tato, zadzwonię do ciebie skądś po drodze.

– Uważaj na siebie i bądź ostrożny, Łukaszku.

Rozkładam mapę drogową na cytrynowożółtej masce samochodu i zaznaczam trasę. Nie znam kraju, ale szukam lokalnych nazw, numerów dróg i odległości. Widzę jak na dłoni, że jeśli pojedę starą drogą pielgrzymek, która prowadzi przez trzy granice, to będę jechać nieprzewidzianymi okrężnymi drogami od jednego kościoła do drugiego i na pewno potrwa to dłużej, ale z drugiej strony, jednak będę miał możliwość zaznajomić się z roślinnością i porozmawiać z tutejszymi. Często bowiem, bywając w potrzebie i pytając o właściwą drogę, czy jedząc w lokalnych

restauracjach, spotykasz ludzi i uczysz się ich języka. Kładę palec wskazujący na mapie i decyduję, że zostanę tu na noc, mniej więcej dwa centymetry do lub od. Dokładnie dwieście kilometrów do lub od na mapie świata. Wielkie wojny były prowadzone nawet za mniej niż milimetr do lub od. Przeciągam palcem wskazującym aż do końca mapy, tam gdzie cel podróży, właściwie na końcu odległego skraju, najniżej na masce. To miejsce nie jest szczególnie zaznaczone na mapie, ale wydaje mi się, że droga pielgrzymki skończy się niedaleko stąd. Daję sobie pięć dni na to, żeby dotrzeć do celu, do ogrodu różanego.

Siedemnaście

Mam obydwie ręce na kierownicy a droga pielgrzymki wiję się, zakręt za zakrętem. Jadę przez las mając drzewa po obu stronach. Przed południem słońce mam przed sobą a następnie w ciągu dnia przesuwa się pomiędzy lusterkami.

Niesamowicie odpowiada mi to, że jestem sam, chociaż może byłoby lepiej mieć kogoś, by śledził drogę na mapie, żeby nie zabłądzić. Zamiast tego włączam kierunkowskaz na pobocze ciemnego lasu, gaszę samochód, przyglądam się dokładnie mapie jednocześnie podlewając rośliny w bagażniku. Człowiek musi mieć oczy szeroko otwarte na jelenie, dziki i różne małe zwierzęta przechodzące przez drogę. Przypominam sobie jakiego rodzaju zwierzęta mogą tam być. Wydaje mi się, że słyszę głos taty obok mnie:

– Lasy mogą być też niebezpieczne, gdyż tam ukrywają się niedźwiedzie, wilki ale również niebezpieczni ludzie, którzy popełniają przestępstwo w gęstym lesie, niedaleko stąd, a o którym będzie można przeczytać jutro w regionalnej gazecie. Młode dziewczyny zatrzymujące samochody na stopa mogą być łatwą przynętą dla grupy bandytów. Jak tylko człowiek zatrzyma samochód z pobliskich krzaków wyskakuje banda łobuzów. Obawy taty są przytłaczające, ja natomiast w przeciwieństwie do niego ufam całemu światu. Spoglądam szybko na boki, nie, mamy tam nie ma.

Czuję, że mama zaczyna znikać, tak bardzo się boję, że wkrótce nie będę już w stanie sobie wszystkiego przypomnieć. Dlatego wspominam znowu naszą ostatnią rozmowę przez telefon, kiedy dzwoniła z wraku samochodu i powoli przypominam sobie wszystkie możliwe szczegóły. Mama chciała zadzwonić do taty a ja odebrałem. Niedawno dał jej telefon, i nie wiedziałem, czy używała go kiedykolwiek i czy go wogóle brała ze sobą. Ażeby ona nadal istniała, ciągle wymyślam coś nowego o niej, a przy każdej powtórcie gromadzę nowe informacje o tym, czego wcześniej nie wiedziałem.

Tego ranka tata pożegnał się z nią tak samo jak zwykle i trudno mu było wybaczyć mi, że to ja odebrałem telefon a jeszcze bardziej nie może wybaczyć sobie, że nie było go w domu. On chciał zamienić z mamą ostatnie słowo, i żeby ona nie odeszła bez pożegnania.

– Powinna zaczekać na mnie, a tymczasem ja byłem w sklepie i kupowałem przedłużacz – powiedział.

Był ogromnie rozczarowany tym, że mama odeszła przed nim, szesnaście lat młodsza, jak wciąż powtarzał, miała tylko pięćdziesiąt dziewięć lat. On to widział całkiem inaczej.

Powiedziała mi, że miała mały wypadek ale pomocnicy, energiczni chłopcy, są już na miejscu, i że nie muszę się martwić, że ona jest w dobrych rękach, a oni szybko pracują i doprowadza sprawę do porządku.

– Czy opona jest przebita, mamó?

– Wydaje mi się że tak, mówi powoli i spokojnie. Mogę nawet wierzyć, że opona była przebita. Samochód wydawał się niestabilny na drodze.

Mówiła może troszeczkę drżącym głosem, ale powiedziała mi dwa razy, żeby nie martwić się o nią, że miała mały wypadek – sformuowała to dokładnie tak – mały wypadek, ze zwykłej niezdarności. Powiedziała, że oddzwoni, kiedy pomocnicy postawią samochód na drodze, powiedziała to tak, jakby była kierowcą rajdowym z czterema pomocnikami.

– Czy wypadłaś z drogi?

– Powinieneś przygotować kolację dla Ciebie i twojego taty, jeśli nie wrócę do domu na czas. Możesz podgrzać kulki rybne z wczoraj. To zajmuje tylko chwilę.

Następnie robi pauzę w przemowie zanim zajmie się znowu opisem kolorów swojego jesiennego rajdu. Ja wogóle nie widzę tego światła słonecznego o którym mówiła. Padał deszcz w całym kraju i według raportu policji to właśnie że było mokro na drodze spowodowało wypadek. Wszędzie było bardzo mokro, asfalt był mokry, polany były mokre, pole lawowe było mokre a ona opisała kolorowe odcienie ziemi, jak błyszczał mech a słońce pozłacało go w środku czarnej lawy. Mówiła też o pięknej jasności, mówiła o świetle, tak o świetle.

– Jesteś na lawie, mamó? Czy jesteś ranna, mamó?

– Prawdopodobnie będę potrzebować nowych oprawek do okularów.

Teraz już wiem, że rozmowa przez telefon skończy się za niedługo, ale żeby przedłużyć wspomnienie, żeby zapisać w pamięci, że mama się żegna, żeby mieć ją dłużej przy mnie, dodaję do mojego scenariusza wspomnienie tego czego nie zdążyłem powiedzieć w odpowiednim czasie.

– Ale mammo, mammo wpadłem na pomysł, czy nie powinniśmy spróbować przenieść ośmiolistnej róży ze szklarni do ogrodu na grządkę by przekonać się czy przetrwa zimę? Mógłbym też spytać o coś, czego wyjaśnienie trwałoby dłużej.

– Jak można zrobić sos curry, mammo a jak zupę kakaową, mammo a jak zupę z halibuta?

Następnie wydaje mi się, że powiedziała, jednak nie jestem pewny, że muszę tolerować ojca mimo, że jest trochę starej daty i zachowuje się ekscentrycznie, żebym nadal był dobry dla brata Józefa.

– Bądź dobry dla swojego taty i nie zapomnij o swoim bracie Józefie. Ty trzymałeś jego rękę kiedy wy byliście w kołysce, czy ona mogła tak powiedzieć?

Następnie słychać cichy charczący odgłos, który mógł przypominać zapalenie płuc w początkowym stadium, mama przestała mówić.

Rozmowa telefoniczna jest skończona i słyszę echo męskiego głosu.

– Nadal jest włączony telefon? – ktoś pyta. Ona odeszła, to koniec, słychać jak mówi inny głos

Następnie ktoś bierze telefon.

– Halo, jest tam ktoś? – pyta

Nic nie mówię.

– On odłożył telefon – słychać z drugiej strony.

– Nadjechała karetka pogotowia, słychać inny głos.

Nie daliśmy rady dostać się do niej z nożycami, gdy ona żyła, i tak naprawdę nie wiele mogliśmy zrobić, mówi jeden z sanitariuszy, który bardzo dobrze rozumie, że chciałbym o to zapytać. Ale widzieliśmy, jak rozmawiała przez telefon. To było nieprawdopodobne, jak na osobę w tak ciężkim stanie jak ona, pewnie nieustannie

przełykała krew. Nie było żadnych szans na to, żeby przeżyła oczekiwanie aż zostanie uwolniona z wraku.

Dostaliśmy jej ubranie i okulary w worku, razem z zebranymi jagodami z innymi różnymi rzeczami, które miała w samochodzie. Okulary były zakrwawione a obydwie szkła roztrzaskane w drobny mak, jeden z zauszników był odgięty na około dziewięćdziesiąt stopni.

Z tatą klóciliśmy się o kwiaty na trumnie. Chciałem te naturalne: wiazówkę błotną, trybulę, bodziszkę leśnego, jaskry i przywrotnika pospolitego ale tacie wpadł pomysł do głowy, żeby użyć uroczystych kwiatów kupionych w sklepie, najlepiej importowanych róż. Wkońcu zrezygnował i pozostawił sprawę dekoracji kwiatów w rękach swojego syna.